

UDK: 81'373.2+811.512.1

Feruza Y. RAHMATOVA,

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Mathematical Academy, Buxoro, O'zbekiston

E-mail: rferuza882@gmail.com

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti professori, f.f.d M.Xakimova taqrizi asosida

O'ZBEK VA TURK TILLARIDA SOMATIK LEKSIKANI SEMANTIK ONTOLOGIYASI

Аннотация

Ushbu maqolada o'zbek va turk tillaridagi somatik leksikaning semantik ontologiyasi, uning tarkibiy qatlamlari va leksik birliklar o'rtasidagi mazmuniy munosabatlar qiyosiy-tipologik jihatdan o'rganiladi. Tadqiqotning maqsadi somatik birliklarni anatomik, funksional, leksik-semantik va konseptual-madaniy qatlamlar asosida tizimlashtirish hamda ular o'rtasidagi munosabatlarni modellashtirishdan iborat. O'zbek tilidagi bosh, ko'z, yuz, og'iz, qo'l hamda turk tilidagi baş, göz, yüz, ağız, el, kol birliklari misolida semantik moslik va nomutanosiblik xususiyatlari ko'rib chiqildi. Modelning qiyosiy lug'atshunoslik, tarjimashunoslik va elektron leksik-semantik resurslar yaratishdagi nazariy-amaliy imkoniyatlari yoritildi.

Kalit so'zlar: somatik leksika, somatizm, semantik ontologiya, leksik semantika, semantik maydon, polisemiya, metafora, metonimiya, qiyosiy-tipologik tahlil, lingvomadaniyat.

СЕМАНТИК ОНТОЛОГИЯ СОМАТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ В УЗБЕКСКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация

В статье рассматривается семантическая онтология соматической лексики узбекского и турецкого языков, её структурные уровни и смысловые отношения между лексическими единицами. Цель исследования заключается в систематизации соматизмов на основе анатомического, функционального, лексико-семантического и концептуально-культурного уровней и в моделировании отношений между ними. На материале узбекских лексем bosh, ko'z, yuz, og'iz, qo'l и турецких baş, göz, yüz, ağız, el, kol рассматриваются особенности семантического соответствия и межъязыкового несовпадения. Определены теоретические и практические перспективы применения модели в сопоставительной лексикографии, переводоведении и создании электронных лексико-семантических ресурсов.

Ключевые слова: соматическая лексика, соматизм, семантическая онтология, лексическая семантика, семантическое поле, полисемия, метафора, метонимия, сравнительно-типологический анализ, лингвокультурология.

SEMANTIC ONTOLOGY OF SOMATIC LEXICON IN UZBEK AND TURKISH

Annotation

This article examines the semantic ontology of somatic lexicon in Uzbek and Turkish, focusing on its structural layers and the semantic relations between lexical units. The study aims to classify somatic expressions according to anatomical, functional, lexical-semantic, and conceptual-cultural layers and to model the relations between them. Uzbek lexemes bosh, ko'z, yuz, og'iz, qo'l and their Turkish counterparts baş, göz, yüz, ağız, el, kol are examined to identify semantic correspondences and cross-linguistic mismatches. The model offers a theoretical basis for further research in comparative lexicography, translation studies, and the development of electronic lexical-semantic resources.

Keywords: somatic lexicon, somatism, semantic ontology, lexical semantics, semantic field, polysemy, metaphor, metonymy, comparative-typological analysis, linguocultural studies.

Kirish. Tilning lug'at tarkibi insonning borliq haqidagi bilimlari, tajribasi va olamni idrok etish usullarini aks ettiruvchi murakkab tizimdir. Ushbu tizimda inson tanasi a'zolarini ifodalovchi somatik leksika alohida o'rin egallaydi. Somatik birliklar jismoniy obyektlarni nomlash bilan birga, inson tafakkuri, hissiyoti, ijtimoiy munosabatlari va mavhum tushunchalarni ifodalashda ham faol ishtirok etadi.

Somatik leksemlarning semantik imkoniyatlari ularning anatomik ma'nosi bilan cheklanmaydi. Masalan, o'zbek tilidagi bosh leksemasi bosh og'rig'i birikmasida tana a'zosini, ishning boshi birikmasida boshlanish nuqtasini, bosh mutaxassis birikmasida esa ustuvor mavqeni ifodalaydi. Turk tilidagi baş leksemasi ham baş ağrısı, başlamak, başkan kabi birliklarda anatomik ma'no bilan bir qatorda boshqa semantik yo'nalishlar bilan aloqadorlikni namoyon etadi.

O'zbek va turk tillari turkiy tillar oilasiga mansub bo'lib, ularning somatik leksikasida tarixiy va strukturaviy mushtarakliklar mavjud. Shu bilan birga, ayrim leksemlarning

ma'no hajmi, birikuvchanligi va ko'chma ma'nolari o'zaro farqlanadi. Masalan, o'zbek tilidagi qo'l leksemasi qo'lning yelkadan barmoqlargacha bo'lgan qismini ham, ayrim kontekstlarda panjani ham anglatishi mumkin. Turk tilida esa ushbu ma'nolar ko'pincha kol va el leksemlari o'rtasida taqsimlanadi. Bunday holatlar tillararo semantik moslikni faqat so'zma-so'z tarjima asosida belgilash mumkin emasligini ko'rsatadi.

Leksik semantika so'zlarning ichki ma'no tuzilishi, polisemiya, metafora, metonimiya va lug'at tarkibidagi semantik munosabatlarni o'rganadi [1]. Kognitiv yondashuvda esa jismoniy tajriba mavhum tushunchalarni anglash va ifodalashning muhim manbalaridan biri sifatida qaraladi [2]. Mazkur nazariy qarashlar somatik leksikani anatomik, funksional va konseptual munosabatlar asosida tizimlashtirish uchun metodologik asos yaratadi.

O'zbek tilini ilm-fan tili sifatida rivojlantirish, uning lug'aviy imkoniyatlarini o'rganish va til resurslarini

takomillashtirish masalalari davlat tiliga oid siyosiy hujjatlarda ham belgilangan [3]. Shu jihatdan somatik leksikaning semantik tuzilishini ilmiy asosda tavsiflash o'zbek tilining leksik-semantik imkoniyatlarini chuqurroq o'rganish bilan bog'liq.

Tadqiqot maqsadi – o'zbek va turk tillaridagi somatik leksikaning semantik tashkil topish xususiyatlarini aniqlash va uning iyerarxik, funksional, leksik-semantik hamda konseptual-madaniy munosabatlarini ifodalovchi nazariy modelni taklif etish. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

Somatik leksika va semantik ontologiya tushunchalarining nazariy mazmunini aniqlashtirish.

Somatik leksemalarni anatomik va funksional xususiyatlariga ko'ra tasniflash.

O'zbek va turk tillaridagi somatik birliklarning semantik moslik va nomutanosibliklarini qiyoslash.

Polisemiya, metafora va metonimiya asosida shakllangan ma'no munosabatlarini tavsiflash.

Somatik leksikaning semantik ontologik modelini ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti - o'zbek va turk tillaridagi inson tanasi a'zolarini ifodalovchi somatik leksemalar. Tadqiqot predmeti esa ushbu birliklarning semantik tarkibi, ma'no kengayishi va o'zaro mazmuniy munosabatlaridan iborat.

Leksik semantika doirasida so'z ma'nosining tuzilishi va leksik birliklar o'rtasidagi munosabatlar asosiy tadqiqot yo'nalishlaridan hisoblanadi. Geeraerts leksik semantikani so'zlarning ichki semantik tuzilishi va lug'at tarkibidagi ma'noviy aloqalarni o'rganuvchi soha sifatida tavsiflaydi [1]. Ushbu yondashuv somatik birliklarni semantik maydon doirasida tahlil qilish, ularning asosiy va ikkilamchi ma'nolarini farqlash hamda o'zaro munosabatlarini aniqlash imkonini beradi. Lakoff va Johnsonning konseptual metafora nazariyasida jismoniy tajriba mavhum tushunchalarni anglashning muhim manbasi sifatida talqin qilinadi [2]. Bu qarash somatik leksemalarning anatomik ma'nodan aqliy, hissiy, ijtimoiy va fazoviy ma'nolarga kengayishini izohlashda muhimdir. Biroq ma'no ko'chishining har bir holatini avtomatik ravishda metafora bilan izohlash mumkin emas; ayrim hollarda metonimik yoki boshqa leksik-semantik munosabatlar ham ishtirok etadi.

Winston, Chaffin va Herrmann butun - qism munosabatlarini tizimlashtirishga bag'ishlangan tadqiqotida meronimik aloqalarni boshqa semantik munosabatlardan farqlash zarurligini asoslaydi [4]. Bu yondashuv somatik ontologiyada tana - tana a'zosi, qo'l - barmoq kabi tarkibiy munosabatlarni bosh - rahbar singari ko'chma ma'noli aloqalardan farqlash uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

O'zbek tilining izohli lug'atlarida somatik leksemalarning ko'pma'noliligi va frazeologik qo'llanishi keng aks etgan. Masalan, bosh leksemasi anatomik ma'nodan tashqari aql-idrok, rahbarlik va boshqa ma'nolarda ham qo'llanadi [5]. Qo'l leksemasining izohida esa butun yuqori qo'l va panja ma'nolari ajratilgan [6]. Bunday lug'aviy ma'lumotlar semantik guruhlash va ma'no hajmini qiyoslash uchun boshlang'ich manba vazifasini bajaradi.

Turk tilidagi somatik birliklarni o'rganishda Turk Dil Kurumining Güncel Türkçe Sözlük lug'ati asosiy tekshiruv manbalaridan biri hisoblanadi [7]. Undagi baş, göz, yüz, ağız, el, kol kabi leksemalarning ta'riflari o'zbekcha muqobillari

1-jadval. O'zbek va turk tillaridagi ayrim somatik leksemalarning qiyosiy tavsifi

O'zbekcha leksema	Turkcha muqobil	Asosiy ma'no	Qiyosiy xususiyat
bosh	baş	Tananing bosh qismi	Anatomik ma'no bilan birga mavhum ma'nolar ham mavjud

bilan qiyoslanishi mumkin. Bunda shakliy o'xshashlikning o'zi to'liq semantik ekvivalentlikni anglatmasligi e'tiborga olinadi.

Muallifning o'zbek va turk tillaridagi somatik sinonimlarga bag'ishlangan avvalgi tadqiqotida ham somatik birliklarning fonetik, semantik va tarixiy xususiyatlari qiyosiy jihatdan yoritilgan [8]. Shuningdek, qadimgi turkiy yozma manbalardagi somatik birliklarni zamonaviy o'zbek tili bilan qiyoslashga bag'ishlangan tadqiqot somatik leksikaning tarixiy davomiyligi va o'zgarishlarini o'rganish uchun ahamiyatlidir[9].

Tadqiqot qiyosiy-tipologik va tavsifiy yo'nalishda tashkil etildi. Tahlil uchun o'zbek tilidagi bosh, ko'z, yuz, og'iz, qo'l hamda turk tilidagi baş, göz, yüz, ağız, el, kol leksemalari tanlandi. Ushbu birliklar anatomik ma'nosi, funksional xususiyatlari va ikkilamchi ma'no hosil qilish imkoniyatlari bilan farqlanadi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanish nazarda tutiladi:

Tavsifiy metod – somatik leksemalarning asosiy va ikkilamchi ma'nolarini izohlashda qo'llanadi.

Qiyosiy-tipologik metod - o'zbek va turk tillaridagi leksemalarning semantik mosligi, ma'no hajmi va qo'llanish doirasidagi farqlarni aniqlashga xizmat qiladi.

Komponent-semantik tahlil - leksema ma'nosini tashkil etuvchi semantik belgilarni ajratish, masalan, qo'l leksemasida tana sohasi, anatomik joylashuv va faoliyat vositasi kabi belgilarni farqlash imkonini beradi.

Semantik tasniflash – somatik birliklarni anatomik, funksional, leksik-semantik va konseptual-madaniy qatlamlar asosida guruhlash uchun qo'llanadi.

Ontologik modellash – leksema, uning ma'nolari va boshqa tushunchalar o'rtasidagi munosabatlarni formal ravishda ifodalashga qaratiladi.

Qiyosiy tahlilda birliklar o'rtasidagi moslik uch darajada tavsiflanadi: yuqori darajadagi moslik, qisman moslik va kontekstga bog'liq moslik. Yuqori darajadagi moslik asosiy anatomik ma'noning umumiyligi bilan, qisman moslik esa ayrim ikkilamchi ma'nolar yoki qo'llanish doirasidagi farqlar bilan belgilanadi. Kontekstga bog'liq moslikda bir leksemaning ma'nosi boshqa tilda bir necha birlik yoki izohli ifoda orqali berilishi mumkin.

Somatik leksikaning dastlabki qatlami tana a'zolarining bevosita nomlanishi bilan bog'liq. Bu qatlamda leksemaning referenti, ya'ni u bildiradigan anatomik obyekt asosiy o'rin tutadi. Masalan, o'zbekcha ko'z va turkcha göz ko'rish a'zosini; o'zbekcha og'iz va turkcha ağız esa og'iz bo'shlig'ini anglatadi.

Funksional qatlamda a'zo va uning vazifasi o'rtasidagi aloqa belgilanadi. Masalan, ko'z - ko'rish, quloq - eshitish, oyoq - yurish munosabatlari a'zoning biologik vazifasini ifodalaydi. Bu aloqalar ontologiyada has-function munosabati orqali tavsiflanishi mumkin. Biroq anatomik va funksional munosabatlarni bir xil hodisa sifatida ko'rish to'g'ri emas. Ko'z - tana a'zosi tasnifiy munosabat bo'lsa, ko'z - ko'rish a'zo va vazifa o'rtasidagi funksional munosabatdir. Ularning farqlanishi semantik ontologiyaning ichki izchilligini ta'minlaydi. Ikki til o'rtasidagi semantik moslikni aniqlashda leksemalarning asosiy ma'nosi bilan birga, ikkilamchi ma'nolari va kontekstual qo'llanishi ham hisobga olinishi lozim.

ko'z	göz	Ko'rish a'zosi	Anatomik ma'no asosiy; ikkilamchi ma'nolar alohida tekshiriladi
yuz	yüz	Yuz qismi	Turk tilida yuz son ma'nosida ham qo'llanadi; kontekst muhim
og'iz	ağız	Og'iz bo'shlig'i	Ayrim obyektlarning ochiq qismi ma'nosida ham qo'llanishi mumkin
qo'l	el / kol	Yuqori qo'l sohasi yoki panja	O'zbekcha ma'no hajmi turk tilida ikki leksema orqali taqsimlanishi mumkin

Jadvaldan ko'rinadiki, ayrim somatik birliklar asosiy anatomik ma'noda bir-biriga yaqin bo'lsa-da, ularning ikkilamchi ma'nolari va grammatik-semantik xususiyatlari har doim bir xil emas. Ayniqsa, qo'l — el/kol munosabati semantik moslikning qisman bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Somatik leksemalarning ko'pma'noliligi inson tanasining shakli, joylashuvi, vazifasi va tajribadagi ahamiyati bilan bog'liq. Masalan, o'zbek tilidagi bosh leksemasi anatomik ma'noda tana qismini bildiradi, ishning boshi birikmasida boshlanish

nuqtasini, bosh mutaxassis birikmasida esa ustuvor mavqeni ifodalaydi [5].

Mazkur ma'nolarni yagona semantik tarmoqda ko'rsatish mumkin, ammo ular o'rtasidagi munosabatni alohida belgilash zarur. Anatomik bosh bilan boshlanish nuqtasi o'rtasida konseptual o'xshashlik asosidagi metaforik aloqa mavjud deb talqin qilish mumkin. Bosh mutaxassis birikmasida esa bosh komponenti muhimlik yoki iyerarxik ustunlikni bildiradi.

2-jadval. Somatik leksemalardagi semantik munosabatlar

Munosabat turi	Izoh	Misol
Anatomik	Tana a'zosining bevosita nomlanishi	bosh, ko'z
Funksional	A'zo va vazifa o'rtasidagi aloqa	ko'z - ko'rish
Metaforik	O'xshashlik asosida ma'no kengayishi	ishning boshi
Iyerarxik	Ustuvorlik yoki yuqori mavqeni ifodalash	bosh mutaxassis
Butun-qism	Tarkibiy obyekt va uning qismi	qo'l - barmoq
Tillararo ekvivalentlik	Ikki tildagi birliklarning ma'noviy mosligi	bosh - baş

Jadval somatik leksikada turli munosabatlar mavjudligini ko'rsatadi. Ularni bitta umumiy «ma'no aloqasi» tushunchasi ostida birlashtirish o'rniga, alohida ontologik munosabatlar sifatida qayd etish ilmiy aniqlikni oshiradi.

Tadqiqot doirasida somatik birliklarning semantik tashkil topishini ifodalash uchun to'rt qatlamli model taklif etiladi.

Birinchii qatlam - anatomik qatlam. Unda leksemaning nomlaydigan tana a'zosi, uning joylashuvi va boshqa tana qismlari bilan tarkibiy aloqasi belgilanadi.

Ikkinchi qatlam - funksional qatlam. Bu qatlamda a'zoning biologik vazifasi va faoliyat bilan munosabati ko'rsatiladi.

Uchinchi qatlam - leksik-semantik qatlam. Unda leksemaning asosiy va ikkilamchi ma'nolari, polisemiya, metafora, metonimiya va boshqa leksik munosabatlar qayd etiladi.

To'rtinchi qatlam - konseptual-madaniy qatlam. Unda somatik birliklar bilan bog'liq ramziy, hissiy, ijtimoiy va madaniy ma'nolar ishonchli lug'aviy yoki kontekstual dalillar asosida tavsiflanadi.

Modelning amaliy ishlashi uchun har bir leksema va uning ma'nolari alohida qayd birligi sifatida tavsiflanishi kerak. Masalan, bosh leksemasi uchun anatomik ma'no, boshlanish ma'nosi va rahbarlik ma'nosi o'zaro bog'langan, biroq farqlangan semantik birliklar sifatida belgilanadi.

Butun-qism munosabatlarini boshqa semantik aloqalardan farqlash ontologik tasnifning izchilligi uchun muhimdir [4]. Masalan, barmoq - qo'l anatomik tarkibiy munosabatni bildirsa, bosh mutaxassis birikmasidagi bosh komponenti iyerarxik mavqeni anglatadi va meronimik aloqa hisoblanmaydi.

Shuningdek, equivalent-to munosabati har doim mutlaq tenglikni anglatmaydi. U to'liq, qisman yoki kontekstga bog'liq moslik kabi qo'shimcha belgilar bilan aniqlashtirilishi lozim. Bunday yondashuv kelgusida elektron qiyosiy lug'at yaratish

va semantik ma'lumotlarni kompyuterda qayta ishlash uchun qulay nazariy asos beradi.

Taklif etilayotgan model somatik birliklarning ma'nolarini qatlamlar bo'yicha ajratish va ular o'rtasidagi munosabatlarni aniq belgilash imkonini beradi. Uning nazariy ahamiyati somatik leksikani semantik maydon va ontologik munosabatlar birligi sifatida tavsiflash bilan belgilanadi.

Amaliy jihatdan model quyidagi vazifalarga xizmat qilishi mumkin:

O'zbek va turk tillaridagi somatik birliklar uchun qiyosiy elektron lug'at yaratish.

Tarjima jarayonida to'liq va qisman ekvivalentlarni farqlash.

Somatik frazeologizmlarni semantik guruhlar bo'yicha tasniflash.

Leksik-semantik ma'lumotlar bazalarida ma'no va munosabatlarni tizimli saqlash.

Keyingi bosqichda parallel matnlar va korpuslar asosida semantik moslikni tekshirish.

Biroq modelning amaliy samaradorligi hozircha nazariy taklif darajasida baholanadi. Uning to'liq tekshirilishi uchun kengroq leksik material, lug'aviy ta'riflar, kontekstual misollar va zarur hollarda korpus ma'lumotlari asosida empirik sinov o'tkazish talab etiladi.

O'zbek va turk tillaridagi somatik leksikaning semantik ontologiyasini o'rganish tana a'zolarini nomlovchi birliklarning anatomik ma'nolarini tavsiflash bilan cheklanmay, ularning funksional, leksik-semantik va konseptual-madaniy munosabatlarini ham tizimli tahlil qilishni talab etadi.

Birinchidan, somatik leksika anatomik nomlar, funksional belgilar, ko'chma ma'nolar va madaniy assotsiatsiyalarni birlashtiruvchi ko'p qatlamli semantik tizim sifatida qaralishi mumkin.

Ikkinchidan, o'zbek va turk tillaridagi ayrim somatik birliklarning asosiy anatomik ma'nolari o'zaro mos bo'lsa-da,

ularning ma'no hajmi, birikuvchanligi va ikkilamchi ma'nolari farqlanishi mumkin. Xususan, o'zbekcha qo'l leksemasining ayrim ma'nolari turk tilidagi el va kol birliklari orqali ifodalanishi semantik moslikni kontekst asosida aniqlash zarurligini ko'rsatadi.

Uchinchidan, somatik leksemalarning polisemik tuzilishini tavsiflashda metafora, metonimiya, funksional aloqa va butun - qism munosabatlarini bir-biridan farqlash lozim. Bu yondashuv semantik tasnifning aniqligini oshiradi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda o'zbek va turk tillaridagi somatik birliklarning ma'no hajmi, kontekstual qo'llanishi va frazeologik xususiyatlarini tizimli ravishda qiyoslash, ontologik munosabatlar uchun yagona belgilash mezonlarini ishlab chiqish hamda modelni elektron ma'lumotlar bazasida sinovdan o'tkazish tavsiya etiladi. Umuman, somatik leksikaning semantik ontologiyasi tana a'zolari nomlari va ularning ko'chma ma'nolarini alohida birliklar sifatida emas, balki o'zaro bog'langan leksik-semantik tizim sifatida o'rganish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR

1. Geeraerts, D. Lexical Semantics // Oxford Research Encyclopedia of Linguistics. 2017. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.29>.
2. Lakoff, G., Johnson, M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrdagi PF-6084-son "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. <https://president.uz/uz/lists/view/3909>.
4. Winston, M. E., Chaffin, R., Herrmann, D. A Taxonomy of Part-Whole Relations // Cognitive Science. 1987. Vol. 11, No. 4. P. 417–444. DOI: https://doi.org/10.1207/s15516709cog1104_2.
5. O'zbek tilining izohli lug'ati. "Bosh" maqolasi. Izoh.uz. <https://izoh.uz/word/bosh>.
6. O'zbek tilining izohli lug'ati. "Qo'l" maqolasi. Izoh.uz. <https://izoh.uz/word/qo%E2%80%98>.
7. Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>.
8. Rahmatova, F. Lexical Synonymy of Body-Part Terms in Uzbek and Turkish Languages // Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. 2025. Vol. 5, No. 6. P. 116–122. <https://www.in-academy.uz/index.php/EJSSPC/article/view/8353>.
9. Rahmatova, F. A Comparative Analysis of Somatic Units in Devonu Lug'otit Turk and Modern Uzbek Language // Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture. 2025. Vol. 7, No. 1. P. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.51699/cajlp.v7i1.1386>.
10. Rahmatova, F. Bosh leksemasining o'zbek va turk tillaridagi ma'nolar qiyosi // Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. 2023. Vol. 3, No. 6. P. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8103499>.
11. Jamolxonov, H. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: Talqin, 2005.
12. Mirtojiyev, M. O'zbek tili semasiologiyasi. Toshkent: Mumtoz so'z, 2010.
13. Aksan, D. Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003. Nashr ma'lumotlari foydalanilgan nusxa bo'yicha tekshirilishi lozim.
14. Ergene, O. Examples of Idiomatic Metaphors Formed by Animal Names and Body Part Terms in the Vocabulary of Turkey Turkish // Turkish Studies. 2014. Vol. 9, No. 6. P. 319–365. Nashr ma'lumotlarini yakuniy bibliografik tekshiruvdan o'tkazish tavsiya etiladi.